SYMASKINEN

Att sy kläder för hand var förr i tiden enda sättet att få något att ha på sig. I dag har sömnad förvandlats till en hobby, åtminstone i västvärlden.

Dagens symaskiner för hemmabruk är ytterst avancerade. Man kan designa symönster och broderier i sin dator, och sedan via en trådlös uppkoppling skicka informationen till symaskinen som sedan gör det mesta av jobbet.

Men det är inom industrin som symaskinerna används mest idag. Det kan handla om flera hundra sömmerskor sittande vid sina maskiner på en fabrik i Kina eller Indien. Dagens industrisymaskiner kan sy mellan 6 000 och 9 000 stygn per minut, att jämföra med vanliga hemsymaskiner som klarar av 1 000 stygn i minuten.

Symaskinen hör till hemmens äldsta och viktigaste kapitalvaror. I många länder kan symaskinen än i dag vara hemmets viktigaste ägodel. Den ger en extra inkomst och förser familjen med kläder. Oftast är det kvinnornas ansvar. Symaskinen har kommit att associeras med kvinnor och kvinnlighet. Ljudet av mammas, mormors eller farmors symaskin är för många av oss förknippat med barndomen.

Från början var dock symaskinen avsedd för skräddare, som i 1800-talets USA och Europa oftast var män. Hemsömnad var osynlig för de flesta, som så mycket annat i kvinnornas slutna värld. Men symaskinen kom att bli en stor succé bland kvinnor. Mellan mitten av 1800-talet och år 1900 hade världens symaskinsfabriker hunnit tillverka 20 miljoner symaskiner. De användes både av skräddare, professionella sömmerskor och av kvinnor som sydde hemma. Det blev lönsamt att masstillverka kläder och konfektionsindustrin växte snabbt.

EN INNOVATION MED MÅNGA UPPHOVSMÄN

Som för de flesta innovationer låg flera personer bakom konstruktionen av symaskinen. Det tog över 50 år innan den blev användbar och kunde ersätta handsömnad. Uppfinnarna hade problem med symaskinen eftersom de försökte härma sättet att sy för hand. Kedjestygn och ett nytt sätt att sy blev så småningom lösningen.

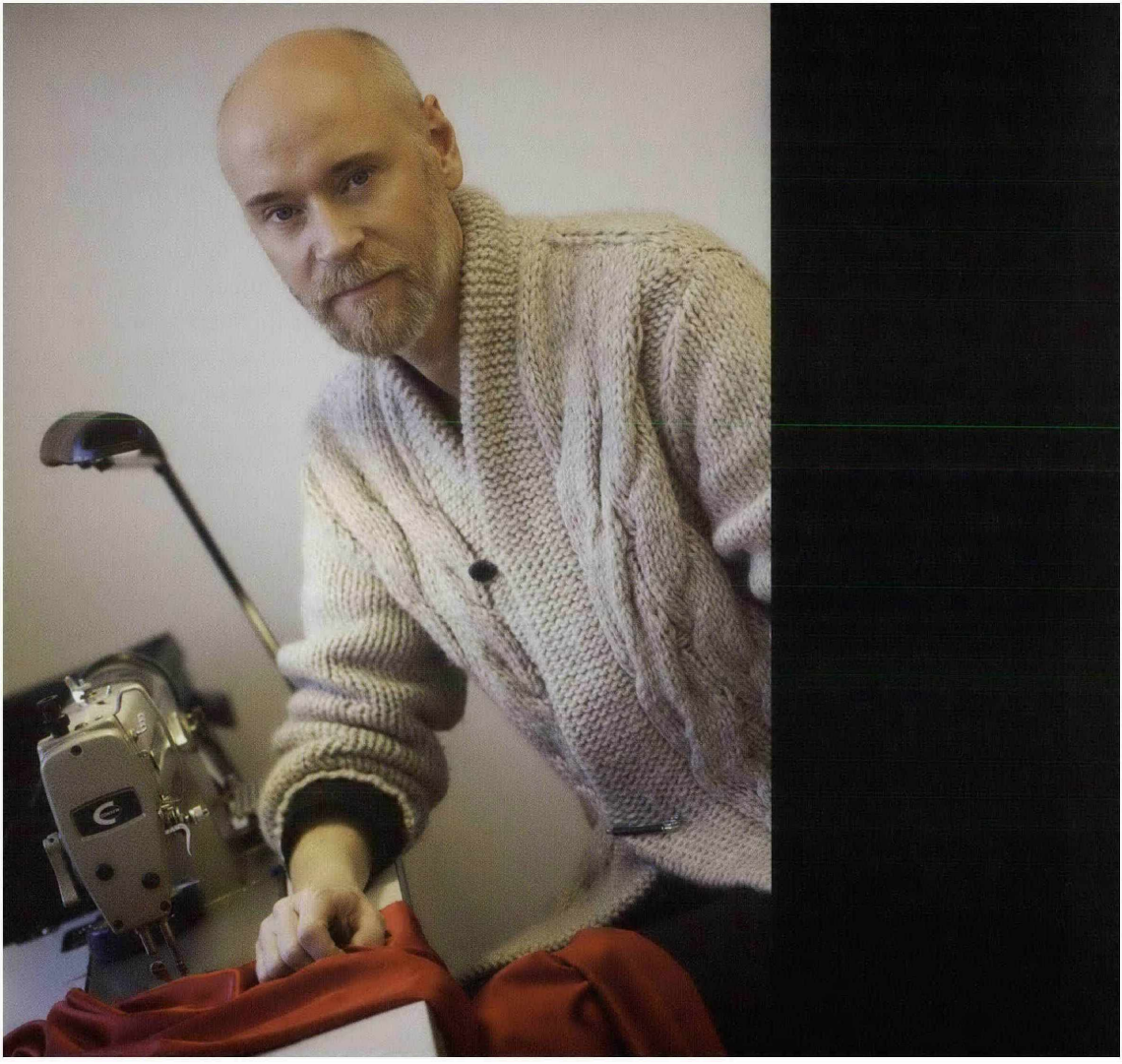
Engelsmannen Thomas Saint tog ett av de första patenten på en symaskin 1790, men hans uppfinning användes aldrig i praktiken. Amerikanen Walter Hunt gjorde ett av de första försöken att uppfinna en maskin med skyttel 1834, men fortsatte aldrig med sitt arbete.

Några år tidigare konstruerade fransmannen Bartholomé Thimonnier en maskin som sydde med kedjestygn. Thimonnier fick tillverka 80 symaskiner och grundade en verkstad i Paris för att sy uniformer åt franska armén. Hans maskiner förstördes dock 1841 av upprörda skräddare som var rädda att symaskinen skulle göra dem arbetslösa. Thimonnier tvingades fly från Paris och dog i fattigdom.

Det var i USA som symaskinen fick sitt genombrott. 1846 tog amerikanen Elias Howe patent på en symaskin med en skyttel, en över- och en undertråd, samt en nål med ögat i spetsen. Det sistnämnda lär ha varit hans hustrus, Elisabeth Howes, idé. Principen bakom en symaskin med skyttel och två trådar är följande: när nålen med övertråden går ner och sedan upp lämnar den en ögla. Sedan går skytteln med undertråden genom öglan eller vrider på sig och griper tag i den. Tråden dras åt med skytteln eller trådtilldragaren så att ett stygn bildas. Symaskinens matare flyttar sedan tyget framåt, och så görs nästa stygn.

Detalj av en svensk symaskin för handdrift, tillverkad i början av 1870-talet av Öller & Co. Företaget grundades 1857 av Anton Henric Öller, en svensk pionjär inom elektronik. Symaskinen på bilden är konstruerad enligt Elias Howes och Isaac Singers patent. Den är en av runt hundra symaskiner i Tekniska museets samlingar.

SYMASKINSTILLVERKARE

Isaac Merritt Singer patenterade sin första symaskin 1851 och fem år senare kom Singers symaskin för hemmabruk som blev grunden till alla senare hemsymaskiner. Senare konstruerade Singer en trampsymaskin, där tyget hölls på plats och fördes fram med hjälp av en fjädrande pressarfot. Han kom också på idén att rikta reklam till kvinnor och göra symaskinerna attraktiva för kvinnliga kunder. De målades med blommotiv och smyckades med guld- och pärlemorinläggningar. Singer erbjöd även möjligheter att köpa på avbetalning. Singers symaskiner började importeras till Sverige i slutet av 1850-talet.

Från början var det tänkt att Singers allra första symaskin skulle ha uppkallats efter »den svenska näktergalen», operasångerskan Jenny Lind, som hade tagit USA med storm. Istället blev den känd som »Singer Sewing Machine».

Innovatören och entreprenören Helen Augusta Blanchard patenterade från 1874 förbättringar av symaskinen, en av dem var sicksacksömmen. Sammanlagt tog hon 28 patent och 1881 grundade hon Blanchard Over Seam Company i Philadelphia, USA.

Så småningom började även svenska fabriker tillverka symaskiner enligt amerikanska förlagor. Mora Tekniska Fabriks AB (Mora Mekaniska Fabrik) grundades 1865. Deras symaskiner fick priser på industriutställningar i Sverige och utomlands, men 1877 tvingade konkurrensen från billigare amerikanska symaskiner fabriken att lägga ned. På Tekniska museet finns flera symaskiner som tillverkats i Mora under 1860- och 1870-talen.

I Huskvarna hade Husqvarna Vapenfabriks AB tillverkat vapen sedan 1689. Företaget fick ekonomiska problem mot slutet av 1800-talet och ändrade inriktning. Husqvarnas symaskiner började tillverkas 1872. På företaget visste man inte mycket om symaskiner, men löste problemet genom att anställa flera ingenjörer som fick åka på studieresor i USA och Europa (vi skulle nog kalla dem industrispioner idag). Där fick de lära sig mer om olika modeller, deras tillverkning, och även värva skickliga arbetare till fabriken.

Fram till slutet av 1800-talet tillverkades mekaniska symaskiner – trampmaskiner som drevs med muskelkraft. De första elektriska symaskinerna konstruerades 1889 och fick större spridning inom industrin runt sekelskiftet 1900. För hemmabruk började de säljas på 1920-talet. Husqvarna har länge varit Skandinaviens enda tillverkare av symaskiner. Numera är varumärket Husqvarna Viking en del av den amerikanskägda koncernen SVP Worldwide där även Singer ingår. I april 2010 upphörde symaskinstillverkningen på Husqvarnas fabriker. Numera arbetar företaget med att utveckla nya avancerade modeller av symaskiner.

Modedesignern Lars Wallin i sin syateljé i Stockholm. Maskinen köpte han år 2000 och han har tillbringat många hundratals timmar vid den. Omtalade kreationer har skapats under den pressarfoten – både schlagerkostymer och en och annan Nobelklänning.

Arbetare vid AB Svenska Järnsängsfabriken J. L. Sebenius runt sekelskiftet 1900. I mitten verkmästaren Carl A. Lindqvist. Så kallade engelska järnsängar blev populära i Sverige under 1800-talets senare del. Ingenjören J. L. Sebenius grundade sin fabrik 1897. Den låg på Lilla Badstugatan 10, på Söder i Stockholm. 1907 var 45 arbetare anställda och fabriken tillverkade både sängar och sängkläder. Den var då en av fem järnsängsfabriker i staden. 1911 fanns bara två kvar, Sebenius var inte en av dem.